

Michał Szykut

Doktorant Uniwersytetu Warszawskiego

Kurator specjalista w Sądzie Rejonowym

w Łęborku, członek WSKS.

Kuratela Sądowa w Polsce w 2008 roku – w oczekiwaniu na przełom.

Przedstawiony artykuł jest kontynuacją pokonferencyjnego tekstu z 2006 roku pt. Funkcjonowanie zespołów kuratorskiej służby sądowej po 2002 roku – przełom czy stagnacja?¹ W podsumowaniu wspomnianej publikacji zwrócono uwagę, że środowisko kuratorów sądowych niejednokrotnie potwierdzało, że jest skłonne do autorefleksji i sygnalizowania problemów, których pokonanie umożliwi efektywniejsze zaangażowanie w realizowanie obowiązków, do których wykonywania kuratela została powołana. Określenie głównych problemów, które dotyczą funkcjonowania kurateli sądowej w Polsce wydaje się dzisiaj szczególnie istotne, po sześcioletnim okresie obowiązywania Ustawy o kuratorach sądowych, która umożliwiła zaistnienie kuratorom jako odrębnej grupie zawodowej, identyfikowalnej w środowiskach lokalnych. W ciągu ostatnich dwóch lat pojawiło się również kilka bardzo ważnych prac dotyczących zapobiegania przestępczości, w tym także pracy kuratorów sądowych min. P. Moczydłowskiego², T. Jedyńaka i K. Stasiaka³ oraz B. Hołysta⁴. Szczególnie istotna wydaje się refleksja zawarta w pracy autorytetu jakim jest B. Hołyst, który zauważył, że potrzebne byłoby opracowanie teoretycznego modelu pożądanej sylwetki kuratora oraz warta dyskusji byłaby koncepcja radykalnej zamiany funkcjonowania kurateli sądowej. Wydawać by się mogło, że żądanie radykalnych zmian jest zbyt daleko idące, ponieważ obowiązująca ustawa i powstałe po niej rozporządzenia stworzyły solidne podstawy do działalności kuratorów. **Można jednak również uznać, że ustawa stworzyła dopiero niezbędne warunki do pogłębionej teoretycznej refleksji i praktycznych inicjatyw zmierzających do tworzenia skutecznego systemu probacji w Polsce.** W dobie niespotykanej wcześniej możliwości wymiany doświadczeń z ośrodkami akademickimi z innych krajów, wizyt studyjnych i stażów za granicą organizowanych min. przez Wielkopolskie Stowarzyszenie Kuratorów Sądowych, uzyskano szansę zapoznania się z funkcjonowaniem probacji w innych krajach. Międzynarodowe kontakty stwarzają warunki nie tylko do wykorzystywania rozwiązań systemowych i metodyki pracy stosowanej w innych krajach, ale dają wyjątkową możliwość

---

¹ M. Szykut Funkcjonowanie zespołów kuratorskiej służby sądowej po 2002 roku – przełom czy stagnacja?, W: R. Kościelak red. Problem niedostosowania społecznego – oddziaływania w warunkach wolnościowych i w izolacji penitencjarnej, Wydawnictwo PAP, Słupsk 2006, s. 129.

² P. Moczydłowski Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw. Warszawa 2006

³ T. Jedyńak, K. Stasiak red. Zarys metodyki pracy kuratora sądowego, Lexis Nexis, Warszawa 2008.

⁴ B. Hołyst, Socjologia kryminalistyczna, Lexis Nexis, Warszawa 2007.

dokładnej analizy genezy tworzenia probacji za granicą, uwzględniającej także najnowsze zmiany, przede wszystkim w celu uniknięcia błędnych dróg reform, których destrukcyjny wpływ na funkcjonowanie probacji został już praktycznie rozpoznany w innych krajach.

Właśnie dzięki współpracy pomiędzy Wielkopolskim Stowarzyszeniem Kuratorów Sądowych a Association of Black Probation Officers zaistniała możliwość przeprowadzenia badań porównawczych w ramach dysertacji doktorskiej nt. Tworzenie systemu probacji w Polsce i w Wielkiej Brytanii – problemy pedagogiczne i społeczne. Przedmiotem empirycznej analizy są zagadnienia związane z funkcjonowaniem probacji w Polsce i Wielkiej Brytanii w percepcji kuratorów zawodowych z obu krajów. Ważne wydaje się również szczegółowe przedstawienie genezy tworzenia probacji w kontekście zapoznania się ze wszystkimi przepisami formułującymi działania kuratorów w Polsce z uwzględnieniem kontekstów politycznych, ewolucji idei resocjalizacji oraz zmian kulturowych zachodzących w naszym kraju.⁵ Przeprowadzane równocześnie badania w obu krajach obejmują grupy po 35 kuratorów, którzy odpowiedzą na pytania kwestionariusza, zgrupowane w kilku sekwencjach tematycznych:

- Motywy podjęcia pracy jako kurator zawodowy.
- Uwarunkowania mające bezpośredni wpływ na pracę kuratorów.
- Ocena funkcjonowania probacji w obu krajach.
- Proponowane przez kuratorów projekty zmian w probacji.
- Zapoznanie się z wiedzą kuratorów na temat systemów probacji w innych krajach.

Pytania narzędzia badawczego dostosowane są do specyfiki funkcjonowania probacji i pracy kuratorów w obu krajach, umożliwiając spojrzenia na pracę kuratorów z ich perspektywy. Przedstawiony projekt badawczy pozwoli spojrzeć na rodzimą kuratelę niejako oczami kuratorów i stworzy możliwość zapoznania się ze zgłaszanymi przez nich projektami zmian, które mogłyby doprowadzić do skuteczniejszego ich zaangażowania w pracy w środowisku podopiecznych, stanowiąc również punkt wyjścia do socjologicznej analizy pożądanego modelu kuratora w Polsce.

Z analizy literatury przedmiotu, projektów zmian przepisów, obserwacji, osobistych doświadczeń wynikających z piętnastoletniej pracy jako kurator zawodowy dla dorosłych oraz przeprowadzanych badań pilotażowych, wyłania się obraz czterech wymiarów-oblicz⁶ funkcjonowania kurateli sądowej w Polsce:

---

⁵ Inspirację dla podjęcia szczegółowej analizy genezy kurateli w Polsce z uwzględnieniem wskazanych kontekstów stanowi praca P. Whitehead i R. Slathana, *The history of probation. Politics, power and cultural change 1876 – 2005.*, Shaw and Sons, Glasgow 2006.

⁶ Termin oblicza wprowadzam za W. Wosińską, która zastosowała go w kontekście opisu wymiarów charakterystycznych dla współczesnych procesów globalizacyjnych w monografii, *Oblicza globalizacji, Smak Słowa*, Sopot 2008.

- **Oblicze jurydyczno - prawne** , opisywane za pomocą przepisów prawa, kodeksów, ustaw i rozporządzeń regulujących funkcjonowanie kurateli sądowej. Opisujące również inicjatywy zmierzające do zmiany istniejących przepisów.
- **Oblicze naukowo – badawcze** opisujące inicjatywy podejmowane w ramach badań nad zagadnieniami związanymi z funkcjonowaniem probacji.
- **Oblicze ekonomiczne**, opisywane za pomocą kosztów ponoszonych przez państwo na tworzoną w Polsce probację, jak również np. porównań pomiędzy kosztami związanymi z tworzeniem probacji a utrzymywaniem znaczącej populacji skazanych w zakładach karnych.
- **Oblicze praktycznej aktywności kuratorów w środowisku lokalnym**, uwzględniające działalność kuratorów na rzecz bezpieczeństwa środowisk lokalnych w kontekście pracy w środowiskach podopiecznych i współpracy z innymi instytucjami zajmującymi się przeciwdziałaniem patologiom społecznym, działalności mającej na celu promocję probacji np. poprzez aktywność stowarzyszeń kuratorskich.

Nawet powierzchowna analiza przedstawionych zagadnień pozwala zauważyć wzajemne relacje zachodzące pomiędzy nimi, dlatego też trudno uznać, za prawidłową organizację probacji jeżeli mają miejsce zaniedbania chociażby w funkcjonowaniu jednego tylko jej wymiaru. Wśród wymagających zamian aspektów związanych z funkcjonowaniem tworzonej probacji w Polsce szczególnie istotnymi wydają się:

- Stworzenie centralnego systemu aplikacji kuratorskiej, uwzględniającego egzaminy wstępne, szkolenia i egzaminy kuratorskie;
- Rozważenie możliwości wprowadzenia racjonalnego określania stopnia ryzyka związanego z powrotem do przestępstwa dozorowanych, niezwykle ułatwiający kuratorom pracę we wstępnym okresie dozoru;⁷
- Powtarzany wielokrotnie postulat, chyba przez wszystkich teoretyków i praktyków zajmujących się probacją, **zapewnić profesjonalną obsługę biurową zespołom kuratorskiej służby sądowej;**
- Dokonanie racjonalnych zmian w ustawie o kuratorach sądowych, w tym **szczególnie uwzględnić zmiany w przepisach dotyczących postępowania dyscyplinarnego;**
- Rozważyć możliwość redefiniowania terminu dodatek terenowy i szczególnie rozważyć przepisy określające tzw. nienormowany czas pracy kuratora,⁸

---

⁷ Istnieje możliwość wykorzystania doświadczeń probacji anglosaskiej wraz z wykorzystaniem rodzimego dorobku naukowego z zakresu socjologii, psychologii i pedagogiki.

- Określić na nowo kryteria awansu kuratorów zawodowych i oceny ich pracy dokonywanej przez zwierzchników;
- Powrócić do projektu stwarzającego prawne warunki do korzystania przez Sąd z wywiadów kuratora przed orzeczeniem wyroku.

Zasygnalizowano w tekście tylko kilka z bardzo istotnych propozycji zmian ważnych dla tworzenia w Polsce obdarzonej zaufaniem społecznym kurateli sądowej, która podobnie jak w wielu innych krajach stanowi fundament systemu probacji.

Wydaje się, że coraz większa część środowiska kuratorskiego ma świadomość konieczności dokonania poważnych, fundamentalnych zmian w rodzimej probacji⁹, dzięki temu nie przyjmie się w społeczeństwie obraz korporacji zawodowej nieskorej do przemian i zamkniętej na otwarty dialog z różnymi środowiskami. Grupy zawodowej, która będąc świadoma specyfiki swoich zadań nie podejmie krytycznej autorefleksji, wybierając drogę stagnacji i korporacyjnej solidarności. Kuratorów sądowych stać nie tylko na podjęcie dialogu, autorefleksję, ale mam nadzieję na dokonanie przełomu, którego konsekwencją będzie zmiana zauważalna we wszystkich wymiarach funkcjonowania probacji w Polsce.

---

⁸ Przygotowywane opracowanie przez T. Jedynaka może zainicjować poważną debatę w tej sprawie.

⁹ Trudno np. nie uznać za fundamentalną zmiany zawartej w projekcie Rozporządzenia o sprawowaniu dozoru przygotowanego w ramach działalności Krajowej Rady Kuratorów, która zakłada min. obowiązek stawiennictwa u kuratora dozorowanego w określonym terminie i w konsekwencji uchylania się od tego obowiązku możliwości powrotu do zakładu karnego. Kilka lat wcześniej takie propozycje, wynikające także z analizy probacji w krajach anglosaskich były raczej uznawane za radykalne.